

Аналізуючи систему педагогічних принципів туристсько-краєзнавчої діяльності, ми прийшли до наступних висновків:

1. Процес узгодження принципів педагогічного процесу на основі туристсько-краєзнавчої діяльності приводить до отримання педагогічним простором нової якості. Від індивідуального простору кожного з суб'єктів ми приходимо дійсно до простору навчально-виховного процесу.
2. Простір навчально-виховного процесу створює ситуацію єдності та взаємообумовленості всіх предметів та об'єктів природного та соціокультурного середовища, узгоджуючи їх дії не тільки у просторових межах але й у часі.
3. Взаємодія принципів різних груп створює три просторові об'єднання:
 - I простір єдності цілей;
 - II простір співробітництва та відповідальної залежності;
 - III простір відкритості життєдіяльності туристської групи.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ожегов С.И. Словарь русского языка: 70000 слов /под ред. Н.Ю. Шведовой. – 22 изд. – М.:Русский язык, 1990. – 921 с.
2. Словарь иностранных слов. – 18-е изд., стер. – М.: Рус. яз., 1989. – 624 с.
3. Костеловский В. Принцип // Философская энциклопедия. – Т. 4. – 1967. – С. 365.
4. Васянович Г.П. Педагогічна етика: Навчально-методичний посібник. – Львів: Норма, 2005. – 344с.
5. Эльконин Д.Б. Психическое развитие в детских возрастах. – М., Воронеж: Ин-т практ. психологии, 1995.
6. Леонтьев А.Н. Избр. психол. произв. – М.: Педагогика, 1983.

Шипко А.Л.

СИСТЕМА ПРИНЦИПОВ ВОСПИТАНИЯ В ТУРИСТСКО-КРАЕВЕДЧЕСКОЙ РАБОТЕ

Рассматривается система принципов, которая позволяет создать пространство воспитания на основе пространства туризма в соответствии с заданиями воспитания личности.

Ключевые слова: туристско-краеведческая деятельность, принцип воспитания, пространство туризма, воспитательное пространство.

Shipko A.L.

THE SYSTEM OF THE EDUCATION PRINCIPLES IN THE TOURIST AND REGIONAL STUDIES WORK

The system of principles that helps to form some space of education on the basis of tourism space according to the aims of personality education is observed.

Key words: tourist and local history activity, principle of education, space of tourism, space of education.

УДК 37.033

Юркова Т. Ф.

МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ 5-6 КЛАСІВ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ПРИРОДИ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ

Статтю присвячено висвітленню методичних аспектів формування у молодших підлітків ціннісного ставлення до природи засобами українського фольклору. В ній проаналізовано зміст навчальних програм щодо творів екологічного спрямування з природознавства та української літератури.

Ключові слова: цінності, підлітки, фольклор, природа.

Реформа загальноосвітньої школи орієнтує шкільну практику і педагогічну науку на пошук шляхів теоретичних знань, посилення зв'язку навчання з життям. Метою і плановим результатом екологічної освіти є сформованість екологічної свідомості, уміння розуміти і цінувати красу, багатство рідної природи, здатність здійснювати екологічно-грамотні дії і поведінку, займати активну життєву позицію, виражати нетерпимість до проявів безвідповідального відношення до навколишнього середовища.

Актуальним у контексті проблеми нашого дослідження є праці, що розкривають проблеми формування в учнів підліткового віку ціннісного ставлення до природи (О.Король, О.Лабенко, О.Лазебна, Р.Науменко, О.Пруцакова, Н.Пустовіт та ін.).

Із розширенням простору наукового пошуку створено необхідне підґрунтя як до подальшої розробки теоретичних аспектів проблеми, що досліджується, так і до визначення напрямів і засобів застосування цих здобутків у практиці роботи загальноосвітньої школи.

Водночас результати ознайомлення з шкільною практикою формування в учнівської молоді ціннісного ставлення до природи засвідчують недостатній рівень обізнаності вчителів з теоретичними висновками та практичними рекомендаціями щодо формування в підлітків ціннісного ставлення до природи.

Мета статті – науково обґрунтувати методи, прийоми, форми роботи з фольклорним матеріалом, що сприяють формуванню ціннісного ставлення молодших підлітків до природи.

Ми зосередили основні зусилля на реалізації таких завдань: розширити коло екологічних знань, сформувати в школярів уміння і навички працювати з екологічними матеріалами; поступово збагачувати й накопичувати позитивний досвід ціннісного ставлення підлітків до природи; розвиток практичних умінь і навичок по збереженню природних вартостей.

Розв'язанню означених завдань активно сприяли заходи, спрямовані на розширення аксіологічного тезаурусу учнів взагалі й еколого-аксіологічного зокрема. Вчителі, які брали участь в експериментальній роботі, використали частину часу, відведеного на проведення виховних заходів. У ході їх проведення педагоги в процесі спеціальних бесід ознайомили своїх вихованців з азами аксіології, розкрили сутність основних аксіологічних понять, визначили роль ціннісних уподобань у реалізації планів життєдіяльності особистості, розкрили роль ціннісного підходу до природи в системі вартостей індивіда. Ці вихідні дані стали базою для залучення учнів до самостійного визначення сутності поняття “цінність”.

На всіх етапах нашого дослідження було забезпечено спрямованість навчально-виховного процесу на реалізацію означених завдань. Ідеться про застосування такого педагогічного інструментарію, як розширення екологічного діапазону освоєння дисциплін природничого й гуманітарного циклів, використання переваг у становленні між ними міжпредметних зв'язків, можливостей інтегративного підходу до розв'язання екологічних проблем, застосування творчих форм і методів формування в молодших підлітків ціннісного ставлення до природи.

Результати аналізу чинних навчальних програм загальноосвітньої школи засвідчили, що навіть для авторів навчальних програм із природознавства феномен “ставлення до природи”, якісна характеристика кожного з них не стали предметом спеціального розгляду й поцінування. Лише в преамбулі до програми як одне із завдань дослідження окремою фразою була продекларована необхідність формування в підлітків ціннісного ставлення до природи [2].

Що стосується навчальної програм з української літератури [3; 5; 6], то в її змісті представлено багато художніх творів, що можуть слугувати завданням формування в підлітків ціннісного ставлення до природи. Особливо це стосується змісту навчальних програм п'ятого класу, в яких представлені фольклорні твори екологічного спрямування, що розкривають традиційний погляд на природу, психологічну і практичну готовність наших предків оберігати природні цінності всюди і завжди.

З урахуванням цього було визначено наступні кроки здійснення нашого дослідження, що були пов'язані з узгодженням системи педагогічних дій, визначенням основних точок застосування міжпредметних зв'язків у процесі формування в підлітків ціннісного ставлення до природи. Зокрема у курсі “Природознавство” (п'яті – шості класи) було посилено акцент на теоретичне значення досліджуваної проблеми. Відповідно учні за допомогою вчителя усвідомили сутність поняття “ставлення до природи”, отримали доступну для їх віку характеристику основних його складових, ознайомилися з основними різновидами ставлень до природи, шляхами і засобами формування в особистості ціннісного ставлення до природи.

Така пропедевтична підготовка стала передумовою освоєння екологічної складової навчального матеріалу на уроках природознавства, біології, географії і літератури. Мета – розвинути в підлітків стійкий інтерес до екологічної проблематики, використати набуті знання для становлення в підлітків ціннісного ставлення до природи. Це й визначило подальший підхід учителя до організації дослідницько-експериментальної роботи.

Вивчення літератури, як засвідчують результати нашого дослідження, допомагає зміцнити екологічний ідеал у свідомості підлітка. Для цього ми більше уваги надавали аналізу тих творів, які не тільки допомагали підліткові розібратися в самому собі, зрозуміти себе, але й стали для нього зразком поведінки, у тому числі й поведінки в природі. Наприклад, знайомство з українським фольклором: казками, народними піснями, прислів'ями, загадками, думами, прикметами, приказками допомагало підліткові ясно зрозуміти, що наші предки традиційно відчували свою близькість до природи, єднання з нею. Це ставлення знайшло відображення в багатьох творах фольклору та художньої літератури.

У процесі дослідження нами було обрано один із найпривабливіших для підлітків жанр – фольклор, опрацюванням якого починається курс української літератури в п'ятому класі загальноосвітньої школи. Закономірність такого підходу, як зазначає В.Скутіна, вивчення фольклору є складовою частиною екологічної освіти. З народної творчості учні дізнаються не тільки про культуру та історію, але й про взаємини між людською культурою і довкіллям [4].

Історико-педагогічний аналіз екологічного змісту фольклорних джерел свідчить, що в ньому зафіксовано ошадливе ставлення до природи, акумульовано соціальний досвід взаємин із природою, тож їх можна використати як дієвий засіб формування ціннісного ставлення до навколишнього середовища. У процесі дослідження ми дійшли висновку, що фольклорна спадщина українського народу викликає великий інтерес підлітків. Додамо, що максимально гармонізувати екологічну свідомість учнів, як підтверджують результати нашого дослідження, можна лише об'єднавши кращі зразки фольклору. Отже, разом із фронтальними формами роботи з фольклорним матеріалом у процесі експерименту більшого поширення набули групові та індивідуальні форми опрацювання кращих творів екологічного спрямування.

Опрацьовуючи з підлітками тексти народних казок, учителі експериментальних класів доклали чимало зусиль для того, щоб інтерес школярів до казкових текстів не обмежувався карколомними пригодами їх героїв, захоплюючим сюжетом, але й поширювався на екологічну складову цих текстів.

Тому вже у вступному слові до теми ми привернули увагу до того, що у фольклорі загалом і в народних казках зокрема склалася художня тенденція змалювання природи в її різноманітних проявах. Вона відбиває єдність природи і людини, до того ж єдність активно-діяльну. Адже природа розкривається через трудову діяльність людини в її почуттях і прагненнях. Наші предки завжди відчували свою єдність з природою, яку ми, їх потомки, не зуміли зберегти в усій повноті й силі. У ході подальшої бесіди вчителі, які брали участь в дослідженні, запропонували учням поміркувати над тим, чому в народних казках так часто зустрічаються пейзажні замальовки. Питання це в силу свого проблемного характеру виявилось складним для п'ятикласників. Ураховуючи це, ми поставили декілька допоміжних питань, які теж носили пошуковий характер, але загалом були більш доступними для підлітків: яку роль відіграють описи в казках?; доведіть на прикладі відомих вам казок, що

природа виступає в них як могутня і справедлива сила; визначте в одній із відомих вам казок, якими прийомами користується народ для зображення природи.

З огляду на результати опрацювання (“Мудра дівчина”, “Названий батько” та ін.) й обговорення казок, прочитаних підлітками із власної ініціативи, дійшли висновку, що сам по собі пейзаж у народних казках не зустрічається, він присутній лише як фон, на якому розгортаються події. Природа в казці виступає як справедлива, добра, могутня сила.

Окремі представники природного світу, завдяки суб’єктифікації, виступають як носії справедливості, добра, милосердя, турботи. Вони не байдужі до добра і зла, симпатії їх завжди знаходяться на стороні позитивних героїв. У найскладніших ситуаціях герої завжди звертаються до них за допомогою і, як правило, отримують її. Постає питання: в чому причина такого ставлення?

Аналізуючи свої відповіді, учні, посилаючись на зміст відомих їм казок, наводили приклади того, з якою увагою, терпінням і розумінням ці герої ставляться до представників оточуючого їх тваринного і рослинного світу. Куди б не поспішав позитивний герой чи героїня, вони радо вислуховують прохання природних персонажів, рятують їх від небезпеки, дарують життя, відповідають розумінням на розуміння. Закономірний висновок: таке ставлення позитивних героїв народних казок до природи правомірно вважати ціннісним. Ціннісний вплив тут взаємний: природа щедро платить добром за добро, відповідає розумінням на розуміння.

Підводячи підсумки своїх відповідей, підлітки дійшли до висновку, що користуючись багатствами природи: можливість бачити красу й довершеність природних форм, відчувати її користь, вони замислюються над тим, як багато вона дарує кожному.

Народна традиція ціннісного змалювання природи знайшла своє відображення в казках з природничим ухилом, фрагменти з яких для розвитку в підлітків ціннісного ставлення до окремих природних об’єктів, явищ, закономірностей активно використовувалися на уроках природознавства, біології, географії в п’ятих – шостих класах. Опрацювання їх не передбачає шкільна програма з літератури. Тому в ході експерименту ознайомлення учнів з природничими “Лісовими казками” Оксани Іваненко було організовано на уроках позакласного читання і на деяких так званих резервних заняттях [1]. Мета їх – привернути увагу молодших підлітків до унікальності й самоцінності природних об’єктів і явищ, збудити інтерес до їх пізнання й поцінування.

Подальше ознайомлення зі світом героїв письменниці О.Іваненко ми організували в такий спосіб: запропонували підліткам до наступного уроку позакласного читання ознайомитися з казкою “Про білочку-мандрівницю”, із текстами ще декількох казок за вибором. Цей вибір виявився різноманітним, були, зокрема, прочитані такі казки “Бурулька”, “Хвилька”, “Джмелик”, “Сонечко”, “Куди літав журавлик” та ін. [1].

У контексті нашого дослідження наголошувалося на тому, що тексти казок екологічного змісту мають особливе значення для поповнення екологічних знань учнів і сприяють пізнанню закономірностей розвитку природи, стимулюють підлітків до самостійних спостережень за її подіями і фактами.

Як підтверджують результати нашого дослідження, засвоєння знань з природознавства, біології, географії сприяє не лише кращому вивченню навчального матеріалу, а й створює передумови для розвитку в молодших підлітків ціннісного ставлення до природних об’єктів і явищ.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Іваненко О.Д. Твори в п’яти томах. – К.: Веселка, 1984. – Т. 1: Казки. Для молодших школярів. – 286 с.
2. Природознавство, 5 – 6 кл. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. – К.: Перун, 2005. – 10 с.
3. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів з українською та російською мовами навчання. Українська література 5-11 класи (укладачі: Н.Бандура, Н.Волошина). – К.: Шкільний світ, 2001. – 160 с.

4. Скутіна В.І. Традиції українського народу з природоохоронного виховання і їх використання у сучасній школі: Дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.01. – К., 1994. – 189 с. – Бібл.: с. 153 – 172.
5. Українська література. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів 5-12 класів. (укладачі: М.Г.Жулинський, Р.В.Мовчан, Н.В.Левчик, О.А. Каменчук, М.П.Бондар, О.Б.Поліщук, М.М.Сулема, Л.П.Шабельникова, В.М.Садівська). – К.: Перун, 2005. – 201 с.
6. Українська література. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів з українською та російською мовами навчання 5-11 класи (укладачі: М.Г.Жулинський, Р.В.Мовчан, Н.В.Левчик, О.А.Камінчик, М.П.Бондар, М.М.Сулема, В.І.Сулема). – К., 2002. – 36с.

Юркова Т.Ф.

*МЕТОДИКА ФОРМИРОВАНИЯ В УЧАЩИХСЯ 5-6 КЛАССОВ ЦЕННОСТНОГО
ОТНОШЕНИЯ К ПРИРОДЕ СРЕДСТВАМИ УКРАИНСКОГО ФОЛЬКЛОРА*

Статья посвящена методическим аспектам формирования у младших подростков ценностного отношения к природе средствами украинского фольклора. В ней проанализировано содержание учебных программ, произведений экологической направленности по природоведению и украинской литературе.

Ключевые слова: ценности, подростки, фольклор, природа.

Yurkova T.F.

*FORMATION METHODS OF THE 5-6 FORM PUPILS' VALUABLE ATTITUDE
TO THE NATURE BY THE MEANS OF UKRAINIAN FOLKLORE*

The article focuses on the discussing the problem of applying methods for developing value attitude of young teenagers to the nature by means of Ukrainian folklore. Due to it educational programmes in teaching ecology and Ukrainian literature are analyzed.

Key words: values, teenagers, folklore, nature.